

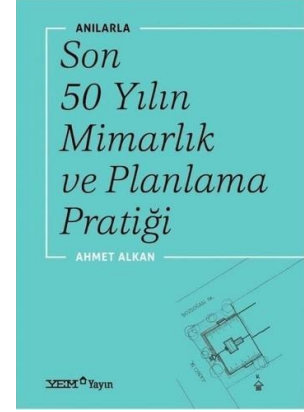
Yarım Asrın Yakın Türkiye Mimarlığı

Son 50 Yılın Mimarlık ve Planlama Pratiği, Ahmet Alkan, Yem Yayın, İstanbul 2019

ISBN 9786058043459

Beyza Özer¹

Ahmet Alkan, 1954 yılında Konya’da doğmuştur. Yüksek mimar ve şehir plancısıdır. Lisans eğitimini Konya Devlet Mühendislik Mimarlık Akademisi’nde tamamladıktan sonra master ve doktora çalışmalarını İstanbul Teknik Üniversitesi’nde tekmil etmiştir. Kariyeri boyunca birçok mimari projede yer alan Alkan, farklı kurumlar bünyesinde farklı disiplinlerle etkileşimde bulunmuş, ayrıca Türkiye’nin muhtelif şehirlerinde çeşitli yapısal senaryoları deneyimleme imkânını bulmuştur. Akademik hayatında birçok

yayına imza atmıştır. ICONARP dergisinin müessisi ve Selçuk Üniversitesinin kurucu dekanıdır. Mimar kimliğinin yanı sıra akademisyen ve siyasetçi yönüyle de tanınmaktadır.²

Geçmiş Eskiz Kağıdının Ardından Bakmak

Mimarlık, kuram süreci ve uygulama raddesinin birbirinden oldukça farklı olduğu bir disiplindir. Pratik, özellikle Türkiye’de ‘Türkiye Mimarlığı’ diyebileceğimiz çetrefilli aşamalardan oluşmaktadır. Ahmet Alkan “*Son 50 Yılın Mimarlık ve Planlama Pratiği*” kitabıyla teori ve pratik tezadına cevap getirerek Türkiye’nin son yarım asrının mimari uygulama sahasına yakın bir bakışın kapılarını açmaktadır. Türkiye’nin sosyal, politik ve kültürel bağlamında mimarlığın değişim ve dönüşümlerini ‘zamandan âna farklı düzlemlerde’ göstermektedir.³ Eser, ülkenin farklı parçalarından bütüncül bir yaklaşımla numuneler sunarken hem nostaljik hem de güncel olanı anlaşılır kılar. Mimari kütleler, dolayısıyla maddeler vasıtasıyla anlatısını inşa eden yazar, maddenin ardında mânâdan bahsetmeyi ve oluşan hacimlerin ardındaki teorik anlamları görünür kılmayı ihmâl etmez. İlke, kaide ve

¹ İstanbul Teknik Üniversitesi, Landscape Architecture, 3. sınıf öğrencisi, ozerb19@itu.edu.tr

(Bu yazı Young Academia, İdeal Bilge Derneği iş birliğinde Dr. Kemal Yavuz Ataman yönetiminde gerçekleştirilen “Küresel Düşünme, Uzmanlık Atölyesi” kapsamında üretilmiştir.)

² Ahmet Alkan, *Son 50 Yılın Mimarlık ve Planlama Pratiği*, Yem Yayın, İstanbul 2019, s. 232.

³ Bizim Meram Sohbetleri – 6. Bölüm -, Meram Belediyesi, Youtube Yayınındaki kendi sözlerine atıftır. <https://www.youtube.com/watch?v=yc6QImykLBk&t=822s> Erişim Tarihi: 21.07.2023

tatbik düzleminde ilerlerken örneklerin analizleriyle birlikte belirli projeler, yaklaşımlar ve akımlar üzerinde durulur. Önemli kütlelerle birlikte önemli figürlerin, şahsiyetlerin yol göstericiliği de söz konusudur. Burada mimar, sadece tasarımın imzasını atmamış, hayatının büyük bir kısmında tecrübe ettiği notlardan oluşan eskiz defterini okumaya başlamıştır. Burada tekniğin otobiyografik pencereden aktarımı mevcuttur. Dolayısıyla kitabın başlarında bizi karşılayan Anadolu genci, gittikçe gelişen bir talebe oluşunun ardında, onu sarmalayan çevresinden taşan bir insan, bir penceredir. Gittiği her şehirden, içinde bulunduğu her olaydan, bir parçası olduğu her sistemden ders alan bir mimar olacaktır.

Yazarın, mimarlığı kendi anıları vasıtasıyla sunması, anlatıyı gerçeğe yaklaştırmış, metni salt teknik bir çizgiden uzaklaştırmıştır. Ancak sahada deneyimlenilebilecek çıkarımları şeffaf bir biçimde paylaşmıştır. Proje detaylarını anlatırken anlatının didaktik kimliğini bozmadan olayların diğer ilgilileri olan şahıs ve markaların isimlerini vermeyerek onları afişe etmeme hassasiyetini de göstermiştir. Bahsi geçen anılar, sadece öznel hatıralar olarak kalmamış, bu disiplinin çekirdeğine uzak kimseler için mesleğe dair epey anahtar barındıran geniş bir kapsama varmıştır. Bu anahtarlar, okur için gerçek bir mimarlık ofisinin kapısını aralamakta, proje masasının gizli dosyalarına ışık tutmaktadır. Örneğin, mimari tatbikat projelerinin önemi, iş paketlerindeki bazı adımların ve kavramların kurumlar ve yüklenici firmalar için neler ifade ettiği çok sarıh bir şekilde gösterilmektedir. "Planlama aşamasındaki maliyet denetimi", "planlama-ihale-yapım-işletme" aşamaları, planın çözümlenişi gibi ayrıntıların yaşam, değerler ve önemli şahsiyetlerin sözleri ile harmanlanarak verilmesi açısından yazı ve üslup kendine özgüdür.

Düşsel Podyumdan Gerçek Hayata: Alkan'ın Mimari Paradigma Sorgusu

Kitap, süslü bir kelime olarak altınlara batırılan mimarlık kavramını alır, onu ütopyik bir podyumdan hayatın doğal sahnesine çeker. Bu alanın kâğıt, kalem ve ağdalı sözlerden ibaret olmadığını gösterir. Bu minvalde Ayn Rayd'ın alıntılandığı kısımda, popüler ve heyecanlı mimarlık mottoları yerine daha gerçekçi bir hususun altı çizilmektedir:

"Mimarlar lider değil hizmetkârdır. Kendi küçük egolarını kabul ettirmeye çalışmak yerine, ülkelerin ruhunu ve çağların ritmini yansıtmalıdırlar. Kendi akıllarına gelen hayallerin peşine düşmemeli, bir ortak payda aramalıdırlar. Böylece eserleri büyük kitlelerin yüreğine daha

yakın olacaktır. [...] Mimarlar - Ah dostlarım! Her şeyin nedenini düşünmek onların işi değildir. Onlar komut verecek değil, komut dinleyecek kimselerdir.”⁴

Yazarın, sahici bakış açısıyla anlattığı örnekler, çarpıcı hakikatleri işaret eden göstergelerdir. Bununla birlikte, kuvvetli tespitler ve ifadeler de göze çarpmaktadır. Örneğin kitapta, misafir odasının evin hanımının dışadönük showroom’u olarak tanımlanması ilgi çekicidir.⁵ Standart yaklaşımları “ozalitçi mimarlığı” gibi ifadelerle eleştiren yazar, total kalite anlayışını tavsiye ederken cesur bir dil kullanır. Yazar, ‘benden projelendirme hizmeti talep eden herkes plancı ve mimardı; ben hariç’ sözleriyle Türkiye toplumunun mimarlık algısını göstermektedir.⁶ Örneklerinde, kentsel arsa ticaretinde “piyasa değeri” kavramını ortadan kaldıran “varsayılan tadilatlar göre arsa değeri” kavramından, Ankaralıların toplu olarak arsa spekülasyonu yaptığından⁷, üniversitelerin küçük yerleşmeler için çok baskın bir fonksiyon ve lokomotif bir sektör olduğundan bahsetmektedir. Ona göre; sektörde rekabetin, içindeki meslek erbaplarının arasındaki duygusal kırılmaları dahi kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktan kaçınmadığı bir gerçektir. Politik gücün yatırım süreçlerinin olmazsa olmazlarından olduğunu, bürokratik mekanizmalarının ikna edilmesinin de planlamada yeri olduğunu söylemektedir. Bu sebeple “*planlama, siyasetçilerin gözünde kamu yararının hakiki bir somutlaştırılmasından ziyade, siyasi yandaşlara çıkar sağlamanın araçlarından birisidir*” görüşünü desteklemektedir.⁸

Ayrıca okullarda öğretilmeyen imar planlarını, parsel düzenlemelerini ve kanun aşamalarını anlatırken kendi birikim ve öngörülerinin sonucu olarak ‘planlamada tedbir alınmazsa yol olur’ gibi önemli uyarılar yapmaktadır. Tasarımda yapıyı çevrenin başlangıç için gerekli ölçüleri sağladığını, mekânın doğru okunmasının tasarımcı için yeterli olduğunu, buna karşın merkezi otoritenin kalkınma ve milli gelir hedeflerinin önemli parametrelerinden biri olarak inşaat sektörünü gördüğünü düşünmektedir. Dolayısıyla tasarımcı, mekânın söyledikleri, kendi tercihleri ve dış etmenlerin istekleri arasında tehlikeli bir konumdadır.

Yazar, deneyimlerinden devşirdiği çıkarımları sloganlaştırma işinde oldukça iyidir. Buna örnek olarak, kitapta geçen ‘başında olmadığın iş, senin değildir’, ‘kendi finansmanını içinde

⁴ Ayn Rand, *Hayatın Kaynağı*, Plato Film Yayınları, İstanbul, 2007, s. 142.

⁵ Ahmet Alkan, *Son 50 Yılın Mimarlık ve Planlama Pratiği*, Yem Yayın, İstanbul, 2019, s. 39.

⁶ Alkan, *a.g.e.*, s. 172.

⁷ Alkan, *a.g.e.*, s. 119.

⁸ Elizabeth Farrelly, *Mutluluğun Sakıncaları*, YKY, İstanbul 2018, s. 104.

barındırmayan proje, proje değildir', 'sorun planda değil, mimarın kimliğindedir' cümleleriyle ilkeleştirdiği olgular gösterilebilir.⁹

Son'a Giderken: Kendi Yaptığını Kendi Elleriyle Yıkabilmek

Okuru birinci tekil şahıs bakış açısıyla karşılayan "Son 50 Yılın Mimarlık ve Planlama Pratiği" kitabı, modernizm, postmodernizm, sürdürülebilirlik gibi konuların, dönemin mimarlık ve planlama pratiğinde oynadığı belirgin rollere odaklanır. Bahsi geçen kentsel dönüşüm, kentsel bozulma, tarihi koruma, kamu mekânları, ekolojik sürdürülebilirlik gibi konular, dönemin zorluklarını ve çelişkilerini yansıtmaktadır. Kitabın; fotoğraflar, çizimler, projeler ve diğer görsel malzemelerle desteklenmesi ufuk açıcı bir niteliktedir. Yazarın şahsi çizimleriyle yürütücüsü ya da üyesi olduğu projelerin detaylarını paylaşması, onun apaçıklık ve şeffaflığı önceleyen duruşunun göstergesidir. Kitabı oluşturan bölümlerin makale mahiyetinde bölümlere ayrıştırılması, her yazının ilgili açıklamalarının bölüm sonuna yerleştirilmesi, tekil sayfa düzeninin ikiye ayrılmış olması gibi teknik tercihler kitabın okunurluğunu artırmaktadır. Yazınsal özeniyle birlikte Alkan, neredeyse her kısımda ahlakî gereklilikleri öne çıkararak, manevi vurgular yapmıştır. Paylaşıcılık, özen ve meslek etiğini anlatabilmek onun için önemlidir.

Wittgenstein'dan alınan bir kesitte, tasarımın kaderinden şöyle bahsedilmiştir: "İlk tasarlandığı şekliyle tasarım, her zaman yerine getirilişi sırasında dönüşmeye yazgılıdır. Tasarım oyuna benzer. Oyunda oynarız ve kuralları da oynarken oluştururuz. Hiçbir mimar sonucu tahmin edemez. Hiçbir mimar bağlamdan bağımsız değildir."¹⁰ Bu söz mimarın baştan beri sözünü ettiği tasarımsal gerçekliği canlandırmaktadır. Mimar, hayatı masadan ibaret olan bir şahsiyet değildir, tekâmül saha ile eş zamanlı tamamlanır. Mimarın hiçbir bağlamdan bağımsız olmayışı, tasarım oyununu kurallarıyla bitirmesini gerektirir. Yazarın kitabın sonlarında imlediği ve kendi mimari perspektifini de yansıtan etkili örnekte Howard Roark, kendi yapıtı olan Cortland Projesini tasarımına uygun yapılmadığı için dinamitler. Alkan, Roark'ın yanlış gidişata verdiği bu inanılmaz tepkiyi binalarını yıkarak değil tasarlamaktan vazgeçerek verdiğini söylemektedir. Ona göre, dünyanın en güzel coğrafyasında inşa edilen kentler, bu toprakların insanına sunduğu güzellikler kadar

⁹ Ahmet Alkan, *a.g.e.*, s. 138, 125, 195.

¹⁰ Alkan, *a.g.e.*, s. 79.

güzellik verebilmelidir çevresine.¹¹ Dolayısıyla onun kulaklarında, etik kaygılarla maddeci karşılıkları reddedip vazgeçtiği her projeden sonra Howard'ın sözleri yankılanmaktadır:

*"Ben mimarım. Bunların dayalı olduğu ilkelerden neler çıkacağını biliyorum. Kendime yaşama izni veremeyeceğim bir dünyaya doğru yaklaşmaktayız. (Onu) Neden dinamitlediğimi artık biliyorsunuz. Ben tasarladım onu. Size ben verdim. Ve ben yok ettim. Yok ettim, çünkü onun var olmasını seçmedim. Çifte canavardı o. Biçim olarak da anlam olarak da. Her ikisini de patlatmak zorundaydım. Biçimi, kendi yaratmadıkları ve yaratamayacakları şeyi düzeltme hakkını kendinde görenler tarafından bozulmuştu. (...) (Onu) Tasarlamayı kabul edişim, onu kendi tasarladığım gibi yapılmış görmek amacına yönelikti. Başka hiçbir nedeni yoktu. (...) Buraya gelip, kişinin yaratıcı ve dürüst ürünleri, her türlü hayırseverlik girişiminden daha önemlidir, demek istedim. Aranızda bunu anlamayanlar dünyayı mahvedenlerdir."*¹²

¹¹ Alkan, *a.g.e.*, s. 225-226.

¹² Alkan, *a.g.e.*, s. 224-225.